

פרק שישי:

מסקנת הועדה והמלצותיה בנושא ההסברה ומניעת איידס

א. מבוא כללי

החינוך וההסברה למניעת הידבקות במחלת האיידס החלו בעולם ובישראל רק לפני שנים ספורות והנסיון שנרכש בתחום זה הוא קצר יחסית. הסטיגמות, הסטריאוטיפים, הפחדים והדרמות סביב המחלה וגורמיה, משפיעים על האוכלוסייה יותר מהתוכניות הקיימות להתנהגות בריאותית ומינית נכונה.

הנסיון שנרכש בארץ בתחום זה אינו רב אך ניתן לקבוע כי בכל תוכנית חינוך והסברה, המיועדת לאוכלוסיות יעד מוגדרות, יש להתמקד בשלושת הדגשים הבאים:

* החומר ההסברתי חייב להיות מותאם לקבוצות האוכלוסייה השונות.

* החינוך לבריאות חייב להתבצע בקהילה עצמה, במקום שבו האנשים חיים, לא במוסדות מחוץ לקהילה.

* הדגש צריך להיות פחות על תאוריה ויותר על הנחיות "עשה".

מהעדויות שהוצגו בפני הועדה עולה כי לא גובשה ולא הופעלה תוכנית הסברה מקיפה, כוללת, רב-תחומית, יסודית, מותאמת ומתוזמנת היטב, על-ידי כל הגורמים המעורבים בנושא קליטת יהודי אתיופיה. הפעילות הממשלתית בנושא זה, במידה והיתה – לא בוצעה בהרחבה כיוון שלא ניתן לה תקציב וכח-אדם כנדרש, ולא התבססה על ראייה לטווח-ארוך של צרכי העדה. כתוצאה מכך נעשתה הפעילות ההסברתית על-ידי גורמים חוץ – ממשלתיים כגון: ג'וינט – ישראל והמרכז לבריאות הציבור בהדסה, ירושלים, וגורמים אחרים.

ניתוח וסיכום העדויות שהובאו בפני הועדה מצביע על קשיים וסתירות, משני סוגים, שהתגלו בעבודת ההסברה. האחד קשור להעברת המסר הבריאותי לעדה והאחר לדרך ההסברה המתאימה ביותר.

* נמצא כי בקרב העולים קיים חוסר מודעות למחלות הנובעות מקיום יחסי-מין והכחשתן כאשר הן מתגלות; כי קיימים קשיים בהעברת הנושא בשל בעיות שפה, קריאה וכתיבה, וחוסר הבנה של המסבירים לקודים התנהגותיים – מסורתיים של העדה; עוד נמסר לועדה על חוסר נכונות בקרב חלק מבני העדה לשתף פעולה בתוכנית ההסברה, במידה מספקת, עקב החשש שמא תוכנית ההסברה עצמה תחשוף את עובדת הימצאות המחלה בקרב העדה, תיצור סטיגמטיזציה ותביא לנידוי חברתי של האתיופים. חשש זה השפיע גם על צמצום הפעילות ההסברתית של גורמי ההסברה השונים.

* הודגש, אפוא, הצורך בגיבוש תוכנית הסברה ייחודית לעדה במקום שימוש בתוכנית כוללת המתאימה לכלל האוכלוסייה; כי ההסברה חייבת להיעשות בפרמטרים חינוכיים שונים לכל קבוצת גיל (בני-נוער, גיל הביניים ומבוגרים); וכי מן הראוי שהמסבירים יהיו מבני-העדה עצמה וזאת כדי להתגבר על הקשיים התקשורתיים - מילוליים.

ב. המלצות

1. ההסברה בנושא האיידס אינה ענין של מותרות אלא ענין של פיקוח נפש. יחד עם פעולות בתחום הרפואי המכוונות לאיתור וטיפול בנושאי האיידס בקרב עולי אתיופיה, פעילות ההסברה חייבת להיות מתמדת, ממוקדת ויעילה והטיפול בה אינו סובל שום דיחוי. לפיכך סבורה הועדה כי יש לקיים מערך הסברה אינטנסיבי שיתמקד בהרחבת והעמקת האמצעים ההסברתיים למניעת התפשטות מחלת האיידס בציבור הרחב בכלל, בקרב העולים מאתיופיה ובקבוצות סיכון בפרט. אין, להערכתנו, כל מניעה להבטיח כי כל אחד מבני העדה - שמספרם נאמד בכ-60,000 - ייחשף, בהדרגה, לתוכנית הסברה זו תוך פרק זמן סביר.
2. מומלץ להקים צוות הסברה בינמשרדי שיגבש לאלתר תוכנית הסברה מקיפה, יסודית, רחבה ומתמשכת על סכנת ההידבקות באיידס ומחלות זיהומיות אחרות בקרב יוצאי העדה האתיופית בישראל, שתיעזר בכל אמצעי המדיה הקיימים. מומלץ, כי הצוות יפעל בחסות ובאחריות משרד הבריאות.
3. פעולות ההסברה בקרב העדה יבוצעו בידי גוף ביצוע אחד, שיהיה כפוף למשרד הבריאות, ייעזר בגורמים הציבוריים השונים ויפעל על-פי הנחיות צוות ההסברה. על הממשלה להעמיד את התקציב הנדרש לביצוע פעילות חיונית זו.
4. התוכנית תתוכנן ותבוצע תוך כדי שיתוף פעולה מלא עם ראשי העדה, מנהיגי הרחוביים והציבוריים ואנשי החינוך והרווחה שבקרבה.
5. תוכנית ההסברה תוכן ותופעל בעיקר באמהרית ובטיגרינית ותוכל לשמש גם גורמים שונים בשפות אחרות, כנדרש.
6. יש להגדיל במידה משמעותית את מצבת כח-האדם והתקציב לשידורים באמהרית ובטיגרינית ב"קול ישראל" ולעשות שימוש יעיל יותר בהסברת הנושא ברדיו בשפות אלה, הזוכה לאחוזי האזנה גבוהים ביותר בקרב בני העדה (כ-88%).
7. פעולות ההסברה ייעשו על-ידי צוותים משותפים של אתיופים ושל ישראלים ותיקים, זאת כיוון שהראשונים מכירים את רגישויות בני העדה והישראלים מהווים עבורם גורם להזדהות חזקה. כן מומלץ לשים דגש חזק על הסברה אינדיווידואלית.
8. נוכח המסורת של למידה בעל-פה בקרב בני - העדה יש להפעיל גם תוכנית הסברה ייחודית המתאימה למסורת זו.

9. תופעל תוכנית הסברה ייחודית לנשאים של המחלה והסובבים אותם כדי להקנות להם הרגלי התנהגות מינית בטוחה וכדי למנוע את נידוים במשפחה, בחברה ובקהילה.
10. הועדה ממליצה כי רשויות החינוך, התרבות וההסברה יפעלו להנחלת תולדות העדה האתיופית, ולהכרת מינהגיה ותרבותה לציבור הרחב.
11. צוות ההסברה יעמוד בקשר מתמיד עם כלי התקשורת בארץ במטרה לגייסם למאמץ הסברתי – לאומי בנושאים אלה ולמנוע הגדרה סוחפת של כל עולי אתיופיה כקבוצת סיכון.
12. צוות ההסברה הבינמשרדי ידווח לעתים מזומנות – לראש הממשלה, לשר לקליטת עליה, לשר הבריאות, לועדת העליה והקליטה בכנסת, לארגוני העולים מאתיופיה ולכל הגורמים השותפים בהקמתו, על התקדמות התוכנית, ביצוע התקציב ופעולותיו העתידיות. לאחר הגשת הדו"ח יתקיים דיון בהשתתפות כל הגורמים הנ"ל, כולל השרים.
- הועדה קוראת לנציגי העדה וראשיה לעמוד בראש המאמץ למניעת התפשטות המחלה בקרב בני עדתם ולשיתוף פעולה עם גורמי ההסברה השונים.